

Голові разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 20.051.184
Карпатського національного
університету імені Василя
Стефаника
доктору філологічних наук,
професору, завідувачу кафедри
французької філології
Бігун Ользі Альбертівні
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)

РЕЦЕНЗІЯ

доктора філологічних наук, професора, професора кафедри світової
літератури і порівняльного літературознавства
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
Девдюк Іванни Василівни на дисертацію Федорняк Ярини Григорівни на
тему
«Інтерпретація образу Анни Ярославни в сучасній французькій та
українській літературах»
подану на здобуття ступеня доктора філософії (PhD)
за спеціальністю 035 Філологія з галузі знань 03 Гуманітарні науки.

Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами. Постає Анни Ярославни, київської князівни та французької королеви, є унікальним прикладом міжкультурної ідентичності, яка поєднує український і французький історико-культурні простори. У сучасному письменстві цей образ зазнає активного переосмислення, набуваючи нових смислових акцентів, пов'язаних із проблемами пам'яті, ідентичності та культурної репрезентації. Активне звернення художньої літератури до Анни Ярославни засвідчує потребу нового прочитання цієї історичної постаті в аспекті порівняльного літературознавства. У французьких та українських текстах героїня постає в різних смислових проєкціях: як чужоземна князівна, носійка невідомої культури, символ духовної традиції Русі, учасниця європейського культурного діалогу тощо. Такі відмінності в художньому моделюванні образу дають змогу простежити, яким чином література формує уявлення про «своє» і «чуже», а також відображає національні уявлення про історичне минуле. Актуальність теми посилюється також на тлі розвитку українсько-європейських культурних студій, спрямованих на деколонізацію гуманітарного знання та утвердження української присутності в європейському культурному просторі. Тож вважаю, що звернення дисертантки до проблеми художньої рецепції постаті Анни Ярославни є науково обґрунтованим і перспективним.

Проблематика дисертації відповідає профілю досліджень кафедри французької філології Карпатського національного університету імені Василя Стефаника в межах науково-дослідної теми “Лінгвокультурологічний та компаративний аспекти дослідження французької мови та літератури” (державний реєстраційний номер 0117U003397).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Наукова обґрунтованість результатів дисертаційного дослідження обумовлена чітко визначеною методологічною основою, логічною структурою роботи та послідовністю наукового аналізу. Ярина Федорняк спирається на ґрунтовну теоретичну базу, яка охоплює праці провідних учених у галузі герменевтики, імагології, постколоніальних студій, теорії інтерпретації та міжкультурної комунікації. Вірогідність дослідницьких положень підсилена застосуванням комплексу загальнонаукових і спеціальних літературознавчих підходів (герменевтичного, імагологічного, порівняльно-типологічного, порівняльно-історичного, дискурсивного та рецептивно-естетичного підходів), що уможливило всебічний аналіз особливостей художньої репрезентації образу Анни Ярославни у французькій та українській літературах. Наукові положення й висновки дисертації підтверджені ретельним опрацюванням художніх текстів, історичних джерел і наукових праць, а також належною аргументованістю положень дослідження.

Наукова новизна дисертації полягає у комплексному переосмисленні інтерпретаційних моделей образу Анни Ярославни у французькій та українській літературах в аспекті імагологічного підходу. У роботі вперше запропоновано розгляд постаті Анни Київської як багатовимірного культурного явища, у якому взаємодіють історичні, культурні, гендерні та аксіологічні смисли. Системно проаналізовано стратегії самоідентифікації образу та виявлено відмінності у способах його художнього конструювання в різних національних дискурсах. Окреслено закономірності трансформації вказаної художньої моделі як маркера міжкультурної взаємодії України та Франції. У межах постколоніальної оптики уточнено механізми нав'язування чужої національної ідентичності. Введено до наукового обігу малодосліджені французькі тексти, які розширюють інтерпретаційне поле проблеми. Запропоновано авторську модель аналізу етнографічних маркерів і здійснено деконструкцію імперських наративів, що дозволило виявити явища культурного привласнення образу.

Теоретична цінність і практична значущість отриманих наукових результатів. Теоретична цінність отриманих результатів полягає в розширенні та поглибленні сучасних уявлень про механізми художньої інтерпретації історичної постаті в межах порівняльного літературознавства. Запропонований у дослідженні підхід дозволяє уточнити інструментарій імагологічного аналізу щодо вивчення дихотомії «свій / чужий», процесів формування національних стереотипів та трансформації образу Іншого в різних культурних дискурсах. Важливим є також концептуалізація образу Анни Ярославни як поліфонічного

конструкту, що функціонує на перетині історичного, культурного та аксіологічного вимірів.

Практична значущість роботи полягає в можливості використання її результатів у викладанні курсів із порівняльного літературознавства, імагології, культурології та історії літератури, а також у підготовці спецкурсів і навчально-методичних матеріалів. Одержані висновки міжкультурних проєктах, можуть бути застосовані у міжкультурних проєктах пов'язаних із репрезентацією української культурної ідентичності в європейському просторі.

Характеристика основних положень роботи. У дисертації здійснено цілісний і концептуальний аналіз інтерпретації образу Анни Ярославни в сучасних французькій та українській літературах. Робота вирізняється ґрунтовною теоретико-методологічною базою, продуманою структурою та логічною послідовністю викладу матеріалу. Авторка продуктивно поєднує інструментарій герменевтики (Ф. Шлеєрмахер, Г.-Г. Гадамер), імагології (М.-Ф. Гійяр, Ж.-М. Мура), постколоніальних студій (Е. Саїд, Г. Бґабґа, М. Фуко) та літературної антропології, завдяки чому образ Анни Ярославни постає не статичною історичною фігурою, а динамічним культурним конструктом, у якому взаємодіють історичні, національні, ментальні та аксіологічні смисли.

Перший розділ дослідження «Імагологічна інтерпретація: теоретико-методологічний аспект» має чітко окреслену теоретичну спрямованість і демонструє послідовне розкриття механізмів формування образу Іншого в художньому тексті. Вдалим є звернення до дихотомії «свій / чужий» як ключового принципу моделювання образу Анни Ярославни. Ярина Федорняк аргументовано доводить, що французький гетерообраз та український автообраз героїні не лише протиставляються, а й взаємно доповнюють один одного, формуючи складну систему міжкультурної комунікації. Цінним видається й акцент на проблемі русифікації образу Анни у французькому культурному дискурсі, що розглядається наслідком тривалого впливу імперських наративів.

Другий розділ «Ідентичність Анни Ярославни у французьких та українських творах» присвячено трансформації історичної постаті в художній образ. Авторка вдало зіставляє історичні джерела (праці Ф. Делорма та Є. Луняка) з літературними версіями Р. Дефорж, Ж. Доксуа, Б. Можаровської та В. Чемериса, простежуючи, як фактологічна основа доповнюється авторськими інтенціями та національними кодами. У дисертації встановлено, що образ Анни Ярославни у різних національних літературах набуває відмінних смислових акцентів. Французькі автори тяжіють до екзотизації та сакралізації героїні, наголошуючи на її «інакшості», тоді як українські письменники акцентують на духовній спорідненості Анни з Руссю та її символічному значенні для української культурної пам'яті. Важливим є також аналіз самоідентифікації героїні, яка постає не лише об'єктом зовнішнього опису, а суб'єктом внутрішнього вибору та культурного самоствердження.

Третій розділ «Поетикальні особливості інтерпретації постаті Анни Ярославни» є особливо цікавим з погляду аналізу художніх механізмів творення образу. Дисертанка доводить, що тілесність, портретні характеристики та

етнографічні елементи формують цілісну семіотичну систему, через яку розкривається внутрішній світ героїні. Ґрунтовним і методологічно продуктивним є аналіз тілесності Анни Ярославни (у творах Р. Дефорж, Ж. Доксуа та В. Чемериса) як простору переживання, самоусвідомлення та набуття суб'єктності. Вдалим видається й дослідження портретних характеристик, які у текстах набувають символічного значення та відображають духовні й ментальні риси персонажки.

Окремо відзначу запропоноване Яриною Федорняк розмежування зовнішнього та внутрішнього вимірів «ragure», що дозволило по-новому осмислити роль етнографічних деталей у структурі художнього образу. За результатами дослідження встановлено, що декораційні елементи, символіка речей та оніричний простір не є лише фоновими компонентами, а виступають важливими маркерами національної ідентичності та міжкультурного діалогу.

Загалом дисертація справляє позитивне враження цілісністю наукової концепції, належним рівнем теоретичного осмислення матеріалу та актуальністю порушеної проблематики. Робота має вагоме значення для сучасного порівняльного літературознавства, імагологічних та постколоніальних студій, а її результати відкривають перспективи для майбутніх досліджень в області рецепції історичних постатей, міжкультурної комунікації та національної ідентичності.

Відсутність порушень академічної доброчесності. За результатами перевірки дисертаційної роботи та публікацій Федорняк Ярини не виявлено ознак академічного плагіату та елементів та фальсифікації. Авторка використовує покликання на власні наукові публікації, дослідження інших науковців, словники, нормативні документи та інші джерела. Порушення академічної доброчесності у дисертації відсутні.

Дискусійні положення й зауваження до змісту дисертації. Загалом позитивно оцінюючи подане дисертаційне дослідження, вважаю за необхідне висловити деякі зауваження й побажання:

- У дисертаційній роботі простежується надмірна деталізація дослідницьких завдань, частина з яких є змістовно близькими або частково перетинаються. Доцільним було б їх певне укрупнення, що сприяло б більшій узгодженості дослідницької логіки.
- У роботі не виокремлено рубрику «Висновки до розділів», хоча відповідні узагальнення наявні у тексті. Їх формалізація як самостійного структурного компонента підсилила б чіткість композиції та прозорість внутрішньої організації дослідження.
- У тексті дисертації наявні поодинокі орфографічні та технічні огріхи, які не мають системного характеру, однак потребують редагування у майбутньому.

Висновок про відповідність дисертації вимогам. Аналіз дисертаційної роботи й публікацій авторки дає підстави зробити висновок, що дисертаційна праця Федорняк Ярини Григорівни на тему «Інтерпретація образу Анни Ярославни в сучасній французькій та українській літературах» є ґрунтовним,

завершеним і самостійним дослідженням, у якому відображена новаторська позиція дослідниці й отримані нові науково обґрунтовані результати. Дисертація відповідає вимогам наказу Міністерство освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її авторка, Федорняк Ярина Григорівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія.

Рецензент:

доктор філологічних наук,
професор, професор кафедри світової
літератури і порівняльного
літературознавства Карпатського
національного університету імені
Василя Стефаника

Іванна ДЕВДЮК